

Котвицька В. А.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Лазебна О. А.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ТЕМАТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ АВТОМОБІЛЕБУДУВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено опису тематичних груп автомобілебудівної термінології в сучасній німецькій мові. Проаналізовано предметно-поняттєвий аспект німецької термінології автомобілебудування. Запропоновано класифікацію автомобілебудівної термінологічної лексики за тематичними групами.

Ключові слова: автомобілебудування, термінологічна лексика, лексична одиниця, термін, термінологія, тематична група, тематична класифікація.

Постановка проблеми. Нерозривний і взаємозумовлений зв'язок мови з діяльністю суспільства виражається в тому, що всі важливі процеси науково-технічного прогресу дуже швидко та багатогранно віддзеркалюються в лексиці, у термінологічних системах.

Усі галузі науки й техніки постійно збагачуються новими технологіями та інноваціями, що вимагає від наукової мовознавчої спільноти розроблення шляхів найменування термінологічних понять і їх систематизації, впорядкування загалу термінологічної лексики. Проблема стандартизації та нормалізації галузевої термінології набуває першочергового значення.

Оскільки автомобілебудування динамічно й інтенсивно розвивається, відбувається стрімке й безперервне поповнення лексичного фонду автомобілебудівної термінології. Автомобільна термінологія проникає до розмовної мови, публіцистики. Питома вага термінів у загальнолексичному фонді повсякчас збільшується.

Стан і перспективи вдосконалення термінологічних систем перебувають у фокусі наукових інтересів багатьох мовознавців, серед яких – Т.Р. Кияк, А.М. Приходько, В.Д. Бялик, М.С. Зарицький, Й.А. Стернін, І.М. Кочан, Т.І. Панько, Т.А. Д'яков, З.Б. Куделько, А.В. Крижанівська, Н.В. Нікуліна, Л.В. Туровська, Л.О. Симоненко, Л.М. Томіленко, О.І. Дуда, Л.В. Козак, О.Д. Царук, Р.С. Коваль, М.Я. Саламаха, А.Ф. Соломахін, О.В. Золота.

Вивченню термінології транспорту в різних мовах присвячували свої наукові розвідки різні вчені. Так, семантику синтаксичних структур складних термінів на матеріалі термінології автомобілебудування сучасної французької мови досліджувала Л.І. Леснічaya (1998), лексико-семантичне поле «Транспорт» в американському варіанті англійської мови вивчала І.Е. Коротаєва (2004), процес становлення й особливості формування сучасної української автомобільної термінологічної системи досліджувала Н.В. Нікуліна (2005), зіставний аналіз автомобільних терміносистем в англійській, французькій і російській

мовах здійснювала І.М. Позднишева (2007), структурно-семантичний і функціональний аспекти автомобільної термінології в німецькій і російській мовах вивчала Ю.М. Ревіна (2011).

Однак у перелічених роботах розглядаються лише окремі аспекти вивчення термінології автомобільного транспорту на матеріалі різних мов.

Щодо тематичної організації лексики варто зазначити, що сучасна лінгвістика, у т. ч. вітчизняна, має значний досвід у вивченні семантики лексичних одиниць різних тематичних груп. Розроблення тематичних класифікацій різних груп лексики, як споконвічної, так і запозиченої, що пропонуються мовознавцями, зумовлені в кожному з досліджень прагненням досягти певної поставленої мети [1, с. 34].

Метою статті є аналіз предметно-поняттєвого аспекту німецької автомобілебудівної термінології та класифікація термінів за тематичними групами, визначення й характеристика складу груп і підгруп.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ході проведеного дослідження термінів автомобілебудування в сучасній німецькій мові здійснено їх тематичну класифікацію. Виокремлено 3 тематичні групи, кожна з яких включає 2 підгрупи: «Будова автомобіля» з підгрупами «Прилади, технічні засоби, механізми, запчастини та аксесуари для автомобілів», «Види та моделі автомобілів»; тематична група «Експлуатація автомобілів» із підгрупами «Діагностика», «Види й етапи ремонту»; тематична група «Виробництво автомобілів» із підгрупами «Процеси, операції, технології», «Матеріали й речовини».

Зокрема, до підгрупи «Прилади, технічні засоби, механізми, запчастини та аксесуари для автомобілів», яка налічує найбільшу кількість досліджуваних термінологічних одиниць, порівняно з іншими, увійшли:

1. Назви запчастин та аксесуарів для автомобілів (*Innenkotflügel* підкрилки, *die Kopfstütze* підголівник, *der Sicherheitsgurt* ремінь безпеки, *der Außenspiegel* зовнішнє дзеркало заднього виду, *der Rückspiegel* дзеркало заднього виду, *die Windschutzscheibe* лобове скло, *die Radkappe* (авто) ковпак колеса, *das Lenkrad* кермо, *die Autotür* двері автомобіля, *der Scheibenwischer* склоочисник, *das Armaturenbrett* приладова панель, *der/das Ölfilter/der/das Schmierölfilter* масляний фільтр, *der/das Brennstofffilter* паливний фільтр, *der/das Luftfilter* повітряний фільтр, *die Zündkerze* свічка запалювання, *die Federeinstellmutter* гайка регулювання зусилля дії пружини, *die Befestigungsmutter* гайка кріплення, *die Düsenüberwurfmutter*

накидна гайка кріплення розпилювача (форсунки), *die Getriebebuchse* втулка коробки передач, *die Unterdruckpumpe* вакуумний насос, *die Pumpenmembran(e)* діафрагма насоса, *das Ölpumpengehäuse* картер масляного насоса, *der Förderkolben* поршень подавального насоса, *das Karosseriegerippe/das Karosserieskelett* каркас кузова, *die Stoßstange* бампер, *die Motorhaube* капот, *der Zylinderblock* блок циліндрів).

2. Назви приладів-джерел електричної енергії, назви складових частин системи електрообладнання (*elektrisches Leitungsnetz* електрична бортова мережа, *der Schalthebel* важіль перемикачів передач, *die Signalaufklärung/die Signalisierungseinrichtung* прилади сигналізації, *der Starterakku* стартерна акумуляторна батарея, *der Drehstromgenerator/der Wechselstromerzeuger* генератор змінного струму, *die Alarmlampe/die Signallampe/die Blinklampe/die Meldelampe* сигнальна лампа, *die Antenne* антена, *der Zündverteiler* розподільник запалення, *der Spannungsregler* регулятор напруги, *der Transistorkommutator* транзисторний комутатор, *der Blinkautomat/das Blinkrelais* переривник покажчиків повороту).

3. Назви контрольно-вимірювальних приладів (*der Brennstoffstandmesser/der Brennstoffmesser* паливомір, *das Manometer/das Druckmeßgerät/der Druckmesser/der Druckanzeiger* манометр, *das Bremsdruckmanometer* манометр тиску гальмівного повітря, *das Rauchmeßgerät/der Rauchgastester* прилад для вимірювання димності, *Ladekontrollleuchte* контрольна лампа зарядки акумуляторної батареї, *Ladestrom-Kontrollleuchte* контрольна лампа зарядного струму).

4. Назви приладів зовнішнього та внутрішнього освітлення, назви приладів світлової сигналізації (*der Scheinwerfer* фара, *der Nebelscheinwerfer* протитуманна фара, *der Halogenscheinwerfer* фара з галогенною лампою, *der Fern(licht)scheinwerfer* фара дальнього світла, *das Standlicht* підфарник, *das Rücklicht/die Rückleuchte/die Rücklampe/die Schlußlaterne* задній ліхтар, *der Hauptlichtschalter/der Lichthauptschalter* центральний перемикач освітлення, *der Fußabblend(um)schalter* ножний перемикач світла фар, *die Motorlampe* підкапотна лампа, *die Instrumentenbrettlampe/die Instrumentenleuchte* лампа підсвітки щитка приладів; *der Ampelstopp* (світловий) стоп-сигнал, *das Rück(fahr)licht* світло заднього ходу).

5. Назви електронних приладів, технічних засобів і систем (*der Bordcomputer/der Fahrdatenrechner* бортовий комп'ютер, *der Alkotester* алкотестер, *der Navigator/das Navigationsgerät* навігатор, *der Brandgas-Feuermelder* детектор-сигналізатор диму, *der Rückfahrwarner/die (Ein)parkhilfe* парктронік (паркувальний радар), *das Tankgerät/der Tankgeber* датчик рівня палива, *die Wegfahrsperr* антикрадіжна (протиугонна) система, *der/das Keyless Entry* система дистанційної електронної ідентифікації ключів).

6. Назви технічних пристроїв і механізмів (*die Kupplung/das Kupplungspedal* педаль зчеплення, *die Außenbackenbremse* гальмівний механізм із зовнішнім розміщенням колодок, *die Hinterradinnenbremse* гальмівний механізм заднього колеса з внутрішніми колодками, *die Anhängerkupplung* педаль зчеплення причепа, *das Gaspedal* педаль газу, *die Bremse/das Bremspedal* педаль гальма, *die Sitzverstelleneinrichtung/die Sitzverstellung/der Sitzverstellungsapparat* механізм для регулювання положень сидіння).

Підгрупа «Види та моделі автомобілів» включає:

1. Назви видів і моделей автомобілів (*der Zugeländerkraftwagen* напівгусеничний автомобіль-тягач, *der*

Rettungsschlepper автомобіль-тягач для буксирування несправних транспортних засобів, *der Last(en)zug* автомобіль-тягач із причепом, *der Anhänger* причіп, *der Truck/der Kipper* самоскид, *das Tanklöschfahrzeug* автоцистерна для гасіння пожеж в нафтових тощо резервуарах, *die Autozisterne* автоцистерна, *der Containerwagen* контейнеровоз, *der Sedan* седан, *der Minivan* мінівен, *der Mikrovan* мікровен, *das Hatchback* хетчбек, *der Bulldozer* бульдозер, *der Bagger* екскаватор, *der Sportwagen/die Sportcar* спортивний автомобіль, *der Rennwagen/der Rennsportwagen* гоночний (спортивний) автомобіль, *das Wasserstoffauto* водневий автомобіль, *der Panzertransportwagen* бронетранспортер, *der Geländewagen* авто підвищеної прохідності (позашляховик), *der Kombi/der Kombinationskraftwagen* вантажопасажирський автомобіль-універсал, *das Elektromobil* електромобіль тощо).

До підгрупи «Діагностика» зараховано:

1. Назви діагностичних заходів (*die Computer-Diagnose* комп'ютерна діагностика автомобіля, *die Onboarddiagnose* бортова діагностика, *die Zündsystemdiagnose* діагностика системи запалювання).

До підгрупи «Види й етапи ремонту» належать:

1. Назви видів ремонтних робіт (*die Großinstandsetzung des Motors* капітальний ремонт двигуна, *die Karosserie-reparatur* ремонт кузова, *die Behelfsausbesserung* тимчасове усунення несправності (тимчасовий ремонт), *die Reifen-reparatur* ремонт шин, *die Kurbelwellen-reparatur* ремонт колінчастого валу);

2. Назви етапів ремонту (*die Triebwerkzerlegung* демонтаж двигуна, *die Spaltmaßbestimmung* визначення розмірів зазорів, *die Umwälzung* обкатка двигуна, *die Reifendruckregulierung* регулювання тиску в шинах, *das Besohlen* відновлення протектора, *die Saugventilregulierung* регулювання впускного клапана, *die Abschaltregelung* клапанне регулювання, *die Einspritzverstellung* регулювання впрыскування, *der Ölersatz/die Ölerneruerung/die Ölauffrischung/die Abölung* заміна масла, *die Bremsplattenidentifizierung* ідентифікація слідів зношення (на покритті внаслідок блокування колеса під час гальмування), *das Zylinderbohren* розточування циліндрів, *das Ziehschleifen/das Honen* хонінгування циліндрів).

Підгрупа «Процеси, операції, технології» включає такі лексичні одиниці:

1. Назви процесів виробництва й технологій (*das Aufdampfen* нанесення покриття напиленням, *die Epoxidharzbeschichtung* зашпаровування (покривання) епоксидною композицією, *das Hämmern* проковка шва, *das Schweißnahtentgraten* зачистка зварних швів, *das Verölen des Bremsbelags* намащення накладки гальмівної колодки, *Schleifbearbeitung* абразивна обробка, *die Rostschutzbehandlung* протикорозійна обробка, *die Karosserieabdichtung* герметизація кузова, *die Verharzung* осмолювання (напр., деталей двигуна), *das Grundpolieren* попереднє полірування, *das Feinpolieren* кінцеве (чистове) полірування, *das Glanzschleifen* глянування (полірування до блиску) тощо).

2. Назви операцій, що здійснюються під час проектування, виробництва та обробки деталей автомобіля тощо (*die Klemmung* закріплення (зажимом), *das Festkeilen* закріплення шпонкою).

До підгрупи «Матеріали й речовини» ввійшли:

1. Назви матеріалів, що використовуються під час виробництва (*das Trapezblech* профнастил, *das Reifengewebe/der Kord* корд, *der Wischgummi* гума, *das Epoxydglasfilament* епоксидне

скловолокно, *das Fiberglas/der Glasfaserkunststoff* склопластик, *der/das Asbest* азбест тощо).

2. Назви речовин, що знаходять застосування під час виробництва (*das Bremspflegemittel* засіб для догляду за гальмами, *das Bremsöl* гальмівна рідина, *das Graphitfett* графітова паста, *das Epoxidharz* епоксидна смола, *die Polierpaste* полірувальна паста, *das Kühlerreinigungsmittel* засіб для промивки системи охолодження, *die Schmierflüssigkeit* змащувальна рідина, *das Rostverhütungsmittel* протикорозійний засіб).

Класифікація лексичних одиниць за тематичними групами уможливила систематизацію зібраного фактичного матеріалу й дала змогу репрезентувати взаємозв'язки всередині груп і підгруп.

Висновки. У ході дослідження термінів автомобілебудування на матеріалі сучасної німецької мови виокремлено 3 тематичні групи, кожна з яких ділиться на 2 підгрупи: «Будова автомобіля» з підгрупами «Прилади, технічні засоби, механізми, запчастини та аксесуари для автомобілів», «Види та моделі автомобілів»; тематична група «Експлуатація автомобілів» із підгрупами «Діагностика», «Види й етапи ремонту»; тематична група «Виробництво автомобілів» із підгрупами «Процеси, операції, технології», «Матеріали й речовини».

Основним структурним типом термінів автомобілебудування в німецькій мові, безперечно, є композит. Терміни-композити творяться за вже виробленими відповідно до закономірностей німецької мови моделями. Варто зазначити, що композити дуже точно й чітко виражають суттєві поняття техніки.

У структурі досліджуваної термінології загалом виокремлюємо дві групи термінів: вузькоспеціальні терміни (значення цих термінологічних одиниць часто є незрозумілими для носіїв мови-нефахівців), терміни широкого вживання.

Формування вокабуляру автомобілебудівної термінології відбувається за рахунок впливу зовнішніх і внутрішньомовних чинників. Пріоритетність і потужний розвиток галузі автомобільної промисловості спричинює стрімке й безперервне поповнення лексичного фонду автомобілебудівної термінології.

До перспектив дослідження належить вивчення структурних особливостей складних термінологічних номінацій, зокрема запозичених компонентів складних термінів-композит.

Література:

1. Котвицька В.А. Тематична класифікація прямих лексичних запозичень з англійської у сучасній німецькій мові / В.А. Котвицька // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Філологічні науки». – Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2016. – С. 34–37.

Котвицькая В. А., Лазебная Е. А. Тематическая организация автомобилестроительной терминологической лексики в современном немецком языке

Аннотация. Статья посвящена описанию тематических групп автомобилестроительной терминологической лексики в современном немецком языке. Анализируется предметно-понятийный аспект немецкой автомобилестроительной терминологии. Предложена классификация автомобилестроительной терминологической лексики по тематическим группам.

Ключевые слова: автомобилестроение, терминологическая лексика, лексическая единица, термин, терминология, тематическая группа, тематическая классификация.

Kotvytska V., Lazebna O. Thematic organization of automotive industry terminological lexis in modern German

Summary. The present paper focuses on the description of thematic groups of automotive industry terminological lexis in modern German. According to the semantics of lexical units in automotive industry and their functionality thematic groups of automotive industry terminology were classified. Thematic classification of automotive terminological lexis in the modern German language is given.

Key words: automotive industry, terminological lexis, lexical unit, term, terminology, thematic group, thematic classification.